

ARGUMENT

Criminologia este știința care studiază fenomenul criminal în întreaga sa complexitate – crima, criminalul și criminalitatea – precum și reacția socială îndreptată împotriva acestuia, în scopul cunoașterii cauzelor comportamentului antisocial și al optimizării mijloacelor de prevenire și combatere a criminalității. Spre deosebire de dreptul penal, care este o știință normativă preocupată de *ceea ce trebuie să fie*, criminologia este o știință empirică, preocupată de *ceea ce este*, adică de realitatea observabilă a fenomenului criminal.

Disciplina *Criminologie. Teorie și metode de cercetare criminologică*, prevăzută în planul de învățământ al studiilor universitare de masterat, își propune să familiarizeze studenții cu instrumentarul teoretic și metodologic al cercetării criminologice. Dacă expunerea teoriilor criminologice și a etiologiei criminale formează obiectul cursului general de criminologie, prezentul suport de curs se concentrează asupra *modului* în care criminologia își cunoaște obiectul: modalitățile de cunoaștere, metodele generale și speciale, tehnicile de cercetare, precum și finalitatea și funcțiile demersului criminologic.

Însușirea acestor cunoștințe are o dublă utilitate. Pe de o parte, ea permite viitorului specialist în drept să înțeleagă temeiul științific pe care se sprijină politica penală și măsurile de prevenire a criminalității. Pe de altă parte, cunoașterea metodelor și tehnicilor de cercetare oferă instrumentele necesare pentru elaborarea și aplicarea unui chestionar, pentru interpretarea datelor statistice și pentru descoperirea și interpretarea cauzelor criminalității contemporane – competențe pe care fișa disciplinei le stabilește drept obiective specifice.

Prezentul curs universitar este structurat în șapte teme, corespunzătoare celor șapte prelegeri prevăzute în fișa disciplinei, și

urmează, în ceea ce privește fondul științific, cursul de *Criminologie* al autoarei. Fiecare temă pornește de la noțiunile fundamentale, le dezvoltă sistematic și le însoțește de trimiterile bibliografice necesare aprofundării. Ultima temă a fost actualizată cu principalele direcții de cercetare afirmate în criminologia contemporană – criminologia legii, orientările biocriminologice, criminalitatea informatică și utilizarea inteligenței artificiale în cercetarea și practica anticriminală.

TEMA 1

METODOLOGIA CERCETĂRII CRIMINOLOGICE.

BAZELE TEORETICE ȘI IZVOARELE CERCETĂRII CRIMINOLOGICE

1. Noțiunea și obiectul criminologiei

Examinarea obiectului cercetării criminologice presupune a stabili ce anume interesează cercetarea criminologică. Un prim indiciu în acest sens îl reprezintă însăși denumirea **criminologiei**. Din punct de vedere etimologic, noțiunea este alcătuită din două cuvinte de origine greacă: *crimen* (cu sensul inițial de acuzație și apoi de infracțiune) și *logos* (la origine discurs, rațiune, iar ulterior știință)¹.

Pornind de la sensul etimologic se poate formula o definiție prealabilă, pur nominală, în care **criminologia** ar reprezenta discursul cu privire la crimă, *știința crimei*. Deși incompletă, o asemenea definiție prezintă avantajul simplității, oferind un reper minim cu privire la zona în care se situează cercetarea criminologică. Pe baza acestui reper, se consideră că **fenomenul criminal** intră în sfera de interes a cercetării criminologice, făcând parte din obiectul acesteia².

¹Pentru sensul etimologic al noțiunii, a se vedea V. Cioclei, *Manual de criminologie*, Editura C.H. Beck, București, 2022; R. Gassin, *Criminologie*, Ed. Dalloz, Paris, 1990.

² Pentru noțiunea, obiectul și definiția criminologiei în doctrina română recentă, a se vedea C.A. Domocoș, *Criminologie*, Ed. Universul Juridic și Ed. Pro Universitaria, București, 2025; V. Cioclei, *Manual de criminologie*, ediția a 10-a, Editura C.H. Beck, București, 2022; T. Manea, H.-Ș. Tiugan, C.-N. Constantinescu-Mărunțel, *Criminologie*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2024; G. Nistoreanu, C. Păun, L.-D. Hărățău, A.-S. Nicolescu, M.C. Sinescu, *Criminologie. Note de curs*, Editura Hamangiu, București, 2023.

Un al doilea indiciu este dat de existența unor preocupări practice legate de fenomenul criminal, de combaterea ori limitarea acestuia. Putem presupune că interesul cercetării criminologice este atras și de aceste preocupări de ordin practic, pe care le vom numi **practică anticriminală**. Obiectul cercetării criminologice îl formează, așadar, **fenomenul criminal și practica anticriminală**.

2. Obiectul cercetării criminologice: fenomenul criminal și practica anticriminală

Expresia **fenomen criminal** este frecvent utilizată, dar sensul ei diferă în raport de conținutul mai restrâns sau mai larg ce i se atribuie. Uneori, fenomenul criminal este privit doar ca o noțiune juridică, redusă la cea de **infrațiune**. Alteori se are în vedere doar aspectul macro-criminologic (ansamblul infracțiunilor). În sfârșit, unii criminologi dau un sens foarte larg expresiei, considerând că în conținutul acesteia trebuie să se regăsească normele penale edictate, violarea acestora, precum și reacția socială represivă consecutivă.

Este o greșeală să privim fenomenul criminal ca pe o simplă abstracție juridică, deoarece el reprezintă o realitate umană și socială. În același timp, o viziune exclusiv macro-criminologică este parțială, deoarece ignoră latura individuală a realității criminale. O viziune prea largă este, la rândul ei, inexactă: a introduce represiunea în conținutul fenomenului criminal echivalează cu o confuzie ce s-ar face în medicină între boală și tratamentul acesteia.

2.1. Noțiunea de crimă

Pentru a stabili ce anume intră în conținutul fenomenului criminal trebuie să pornim de la aspectul individual al fenomenului (*noțiunea de crimă*), fără a ignora factorul uman inerent (*criminalul*) și având în vedere și aspectul colectiv sau de masă al fenomenului (*criminalitatea*).

Literatura de specialitate distinge trei înțelesuri posibile ale noțiunii de crimă: **sensul comun**, **sensul penal** și **sensul criminologic**. În sens comun, prin crimă se desemnează, de regulă, o infracțiune intenționată împotriva vieții persoanei. În sens penal, crima desemnează o infracțiune gravă, în cadrul împărțirii tripartite a infracțiunilor în crime, delictе și contravenții – împărțire pe care legislația penală română actuală a abandonat-o. În sens criminologic, noțiunea de crimă are o accepțiune largă, referindu-se la infracțiune în general.

Încă de la primele cercetări cu caracter științific, crima a fost privită ca fapt uman și social, ca fenomen (în sensul de realitate observabilă și repetabilă). Relativitatea legii penale, ce presupune relativitatea noțiunii de crimă, a scos la iveală necesitatea găsirii unor criterii proprii criminologice pentru definirea ei. Primul care a încercat o rezolvare coerentă a acestei probleme a fost **Raffaele Garofalo**, care a propus noțiunea de *delict natural*: pentru ca un act să fie considerat crimă, el trebuie să producă vătămarea acelei părți a simțului moral care constă în sentimentele altruiste fundamentale, mila și probitatea³.

În limbaj criminologic, echivalarea noțiunilor de crimă și infracțiune nu este riguros exactă: noțiunea de crimă, deși o include pe cea de infracțiune, cuprinde în plus și alte fapte cărora este posibil să le lipsească unul dintre elementele definitorii ale infracțiunii, dar care păstrează o justificată aparență penală. Astfel, **în sens criminologic, noțiunea de crimă desemnează fapta penală sau fapta cu justificată aparență penală**. În preocupările criminologice intră și studierea unor comportamente *deviante*, care se depărtează de normele socio-morale fără a intra în conflict cu legea penală (alcoolismul, vagabondajul, prostituția, în măsura în care nu sunt incriminate).

³R. Garofalo, *La criminologie*, cinquième édition, Felix Alcan Éditeur, Paris, 1905.

2.2. Noțiunea de criminal

Termenul de **criminal** este folosit, de cele mai multe ori, în același înțeles cu termenii de *infractor* și *delincvent*. În sens penal, infractorul este persoana care a comis o infracțiune, cu adăugarea condiției existenței unei hotărâri definitive de condamnare. Materialul uman furnizat cercetării criminologice a provenit, în marea sa majoritate, din rândul populației penitenciare. Cu toate acestea, semnificația penală nu este suficientă: intră în categoria criminologică de **criminal** persoana care comite o crimă în sensul de faptă penală sau cu justificată aparență penală.

Cunoașterea criminalului pornește de la aspectele sale generale – fizice (anatomice și fiziologice), psihologice și sociologice. Cercetările morfo-caracterologice (Kretschmer, Sheldon), cele privind aspectele fiziologice și endocrinologice, precum și cele privind trăsăturile psihologice (afectivitate excesivă, voință slabă, nivel de inteligență), au încercat să delimiteze criminalii ca o categorie și să-i compare cu non-criminalii. Un concept operațional al criminologiei contemporane este și cel de **victimă**, a cărui studiere a dus la apariția unei ramuri distincte – **victimologia**.

2.3. Noțiunea de criminalitate

Noțiunea de criminalitate desemnează, la modul general, ansamblul faptelor penale comise într-un spațiu și într-o perioadă de timp determinate⁴. Diferitele categorii de criminalitate pot fi clasificate după criterii subiective, variabile (*clasificarea subiectivă*), și după un criteriu obiectiv, invariabil (*clasificarea obiectivă*).

Clasificarea subiectivă grupează criminalitatea prin raportare la elemente de referință alese în funcție de interesul cercetării:

⁴Pentru clasificarea criminalității, a se vedea R. Gassin, *Criminologie*, Précis Dalloz, Paris, 1988; V. Ciolei, *Manual de criminologie*, Ed. C.H.Beck, București, 2022.

criminalitate națională, zonală, continentală, mondială (după spațiu); criminalitate anuală (după timp); criminalitate violentă și criminalitate vicleană (după natura faptelor); criminalitate adultă și juvenilă, masculină și feminină (după persoanele care le comit).

Clasificarea obiectivă grupează criminalitatea după gradul de cunoaștere a faptelor penale de către organele de justiție penală, rezultând patru categorii: **criminalitatea reală** (ansamblul faptelor penale comise efectiv, indiferent dacă sunt cunoscute); **cifra neagră** a criminalității (faptele comise dar necunoscute organelor de justiție); **criminalitatea aparentă** sau relevată (faptele ajunse la cunoștința organelor de justiție); și **criminalitatea legală** sau judecată (faptele pentru care s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare). Matematic, cifra neagră poate fi exprimată prin diferența dintre criminalitatea reală și cea aparentă: $CN = CR - CA$.

Factorii care generează cifra neagră sunt **abilitatea infractorilor**, **ineficiența organelor de cercetare penală** și **pasivitatea victimelor**. Evaluarea cifrei negre se realizează, în principal, prin două tehnici: **anchetele de auto-confesiune** (adresate potențialilor delincvenți) și **anchetele de victimizare** (adresate potențialelor victime).

2.4. Practica anticriminală

Cel de-al doilea obiect al cercetării criminologice îl reprezintă **practica anticriminală**, adică sistemul mijloacelor aplicate de către stat în scopul stăpânirii fenomenului criminal. În lupta împotriva criminalității sunt utilizate două categorii de mijloace: **mijloacele juridice** (totalitatea normelor de drept care contribuie la combaterea și prevenirea fenomenului criminal) și **mijloacele empirice** (practicile instituționale – poliție, parchet, instanțe, penitenciare). Prin combinarea lor rezultă trei domenii principale de luptă contra criminalității: domeniul dreptului penal și al aplicării lui; domeniul tratamentului delincvenților; domeniul prevenirii criminalității.